

PETITS PAISATGES

El paisatge de Barcelona, a banda dels monuments de valor artístic i patrimonial, és ple d'objectes i detalls que evocuen als barcelonins d'altres èpoques i que poden considerar-se simbòlics o emblemàtics. Amb l'objectiu de sensibilitzar els ciutadans de la vàlua històrica i paisatgística d'aquests elements dins d'una ciutat en constant transformació com és Barcelona, l'Institut Municipal de Paisatge Urbà n'ha fet un inventari.

El programa d'actuació consisteix identificar, recuperar i posar en valor objectes i detalls quotidians que confereixen caràcter a la ciutat. És una constant tasca de redescobriments de nous elements, fins ara oblidats, per tornar-los l'aparença original i mantenir-los vius en la memòria col·lectiva dels barcelonins.

LA CASA DELS CARGOLS

carrer d'Entença, 2 i carrer Tamarit, 89

Segons la llegenda urbana, el promotor d'aquesta casa era un home que va trobar un tresor quan anava a buscar cargols i amb els diners es va construir aquest gran edifici l'any 1896.

Hi ha cargols per tot arreu, als baixants, sota els balcons, etc. Les dues testeres de l'edifici simulen dues coves i al davant hi tenen unes figures que representen camperols amb cistells buscant cargols.

LA TORRE D'AIGUA DEL PATRONAT RIBAS

passeig de la Vall d'Hebron, 95

Es tracta d'una torre de ventilació d'un dipòsit d'aigua subterrani d'uns 7 metres d'alçada, feta amb pedra. Formava part del recinte conegut amb el nom d'Orfenat Ribas, un conjunt d'edificacions noucentistes amb boscos, horta i jardí. El Patronat Ribas es va inaugurar el 1930 per acollir nens orfes. Es va fundar amb una lleixa dels germans Ribas i es podia mantenir amb les rendes que donaven unes cases de l'Eixample.

La torre de ventilació i tot el conjunt sanitari en general es mantingueren en actiu fins als setanta, quan l'Ajuntament de Barcelona en va comprar la propietat donada l'especulació immobiliària de la zona. Durant uns quants anys es va dir Institut de la Vall d'Hebron i ara és l'Institut d'Ensenyament Secundari Carles Riba.

Actualment la torre té tapiades les obertures que permetien la ventilació del dipòsit que s'hi troba a sota.

ELS PILARS D'AIGUA DE LA MINA TRAVI

carrer Horta, 32 / carrer Sanpere i Miquel, 12 / plaça de les Masies d'Horta / carrer Pitàgores, 45

La mina de Can Travi va ser construïda el 1860, la formen 1.375 metres de longitud i quatre torres que emmagatzemen aigua per abastir les cases de la zona. El cabal de la mina, encara en funcionament, és de dos litres per segon. Les torres d'aigua són contenidors construïts amb el propòsit d'emmagatzemar aigua a una alçada suficient perquè la pressió generada per la gravetat permeti proveir les cases veïnes. Així el subministrament no depèn de les variacions del cabdal de la mina. Les torres estan construïdes amb maó vist, menys la del carrer de Cartellà, que culmina amb una corona.

PILAR D'AIGUA DE LA SAGRERA

carrer Gran de la Sagrera, 77

Aquest pilar d'aigua es va construir el 1849 per distribuir l'aigua, provinent de Montcada, a les fàbriques i conreus del barri de la Sagrera i de tot Sant Martí de Provençals, municipi al qual pertanyia. Les edificacions començaven a superar els dos pisos d'alçada i, perquè l'aigua arribés amb prou pressió, calia un pilar com aquest. Va entrar en funcionament l'any 1853 i durant un segle va abastir d'aigua potable les cases i les petites indústries que es van establir en aquesta zona, majoritàriament adoberies de pell i farineres. Al mateix temps va construir quatre fonts amb l'escut municipal gravat a la pedra: una al Teulat (Poble Nou), una al Clot i dues més a la Sagrera, restaurades el 1866. De totes només en resta la situada al carrer de la Sagrera cantonada Pont del Treball.

LA PRIMERA PEDRA DEL BARRI DEL CONGRÉS

carrer Felip II, 186

L'any 1953 es va posar la primera pedra per commemorar l'inici de la construcció dels habitatges del barri del Congrés, iniciativa promoguda per l'Església catòlica amb motiu del Congrés Eucarístic Internacional celebrat el 1952 a Barcelona. En aquella època la ciutat no tenia prou edificis per atendre les necessitats del nombre creixent de persones que hi arribaven tot buscant un futur millor. El projecte d'urbanització d'aquest barri (1953-1967) buscava garantir un entorn tranquil per als residents, amb una trama urbana ordenada i molts espais verds i zones d'esbarjo.

El petit paisatge és una pedra amb la data gravada, que és la primera pedra que es va col·locar en aquells terrenys buits i que suposarien l'inici d'un nou polígon d'habitatge, la icona d'un moment històric.

EL QUIOSC DE LA TRANSSEXUAL SÒNIA

parc de la Ciutadella

La nit del dissabte 5 d'octubre del 1991, Sònia i la seva amiga Doris van decidir dormir al ras en la glorieta dels músics del Parc de la Ciutadella. Allà van rebre una pallissa de gran violència per part d'un grup de skinheads d'ideologia ultradretana. La Dori va aconseguir sobreviure, però la Sònia va morir. El 6 d'octubre de 2013 es va rebatejar la glorieta com a «Glorieta de la Transsexual Sònia», col·locant-hi un nou cartell més visible: «A Sonia Rescalvo Zafra, que va morir brutalment assassinada el 6 d'octubre de 1991 en aquesta glorieta per un grup de neonazis a causa de la seva identitat de gènere. La ciutat de Barcelona condemna aquest crim i rebutja qualsevol actitud o acció que vulneri els drets recollits a la Declaració Universal dels Drets Humans.» «El canvi de nom de la glorieta no li ha tornat la vida, però li ha tornat la dignitat. Serà la primera ciutat d'Europa que dona el nom d'una transsexual a un espai públic.»

LES CARASSES DEL CINEMA BOSQUE

rambla del Prat, 16

Durant la segona meitat del segle XIX hi havia un bosc, propietat de Joaquim de Prat, on hi feien representacions teatrals i musicals. A la part alta de la façana es conserven les carasses que Pau Gargallo va esculpir el 1917 per l'antic edifici del Gran Teatre del Bosc. Són quatre escultures que representen amb una gran força expressiva els pintors Isidre Nonell i Pablo Picasso, al doctor Jacint Reventós i al mateix escultor, Gargallo.

EL CAVALL DEL CARRER DE MORALES

carrer Morales, 44

És una escultura que representa el cap d'un cavall, envoltat per una ferradura de maons, adossada a un edifici d'obra de finals del segle XIX. Les dues orelles del cavall són diferents; probablement una es va trencar i no es va fer una bona reposició.

Segons els historiadors, en uns inicis aquesta finca podia haver estat una cavallerissa o un ferrer de ferradures per cavalls. La versió més estesa pel veïnat és que la nau va ser ocupada per una l'empresa Comas, de carros i cavalls, que feien el transport per dins de la ciutat. Quan va desaparèixer el transport de carruatges als seixanta, la finca va passar a ser la seu d'una agència de transports amb camions i després, un magatzem.

Aquest racó del barri de les Corts, conegut com el Camp de la Creu, conserva encara un aire entre rural i fabril. Actualment l'edifici és un parc infantil d'iniciativa privada.

EL GAT DE LA PLAÇA DELS PAÏSOS CATALANS

plaça dels Països Catalans

Damunt d'una de les dues porxades de la plaça descobrireu la silueta metàl·lica d'un gat negre, de mida natural. Els arquitectes Piñón i Vilaplana van col·locar aquest detall, mig amagat, quan van urbanitzar aquesta plaça de formigó, marbre i granit, inaugurada l'any 1983, per donar un toc més humà de l'espai amb un primer usuari.

La plaça està dominada per dues cobertes de coure calat, una horitzontal sostinguda sobre llargs pilars i una altra més baixa i llarga de traçat ondulat.

EL MOLTÓ DE LES CORTS

carrer Montnegre, 46

És una escultura de pedra sobreposada a la façana que representa el cap d'un moltó. Està envoltada per una gran orla de fulles.

L'edifici és del 1923, segons la inscripció de la façana. En una de les botigues dels baixos de la casa hi va haver durant molts anys una carnisseria. Encara se'n conserva la porta amb unes floretes de forja, ornaments típics d'aquest tipus d'establiment, però fa força anys que van abandonar l'activitat. Podria ser, que el cap del bé, l'hagués posat el primer carnisser.

La versió més versemblant és que, l'escultura, la hi va posar la família Molins, que era propietària de la casa. Segons els testimonis dels veïns, els Molins, coneguts com els triparens, eren tractants de bestiar i tenien un escorxador en un local del carrer Entença. Van deixar aquesta activitat després de la guerra civil, però van continuar venent menuts al mercat de Santa Caterina fins al final dels anys vuitanta.

EL MONUMENT A LA FONT DE LA GUATLLA

carrer Chopin, 32

La font de la Guatl·la era una de les moltes fonts que rajaven de Montjuïc i, com la majoria, es va haver de tancar quan la muntanya es va convertir en un abocador d'escombraries. El monument a la font és en una zona enjardinada al peu de les escales, al costat d'una escola. Es va inaugurar el 1977 i està coronat per una carassa o gàrgola del segle XVIII. Segons alguns historiadors, aquesta pedra pertanyia a una masia de la zona. La carassa té la boca oberta com si fos el broc de la font, però per aquest forat no hi ha rajat mai res. Al peu del nou brollador hi ha una placa amb la inscripció: "Recordant la font de la Guatl·la".

EL NINOT DEL MERCAT

carrer Mallorca, 133

El mercat del Ninot existeix des del 1889 i d'aquella època data la llegenda que parla de la figura que representa el ninot. L'edifici actual es va inaugurar el 1933 i és obra dels arquitectes municipals Antoni de Falguera i Joaquim Vilaseca.

Diu la llegenda que l'escultura era el mascaró de proa d'un vaixell malmès per les tempestes, i que una noia promesa d'un fill de pescadors va demanar que indultessin el mascaró, que ella se'l volia endur. El ninot es va penjar a la taverna del seu pare, que a més de decorar-la, va servir per donar nom al mercat veí. El 1983 es va col·locar a la façana la còpia de bronze del Ninot i es va fer oficial el nom popular col·locant el rètol a la façana principal. L'original de fusta, que és un mascaró de proa molt valuós, és al Museu Marítim, a les Drassanes.

EL NEGRE DE LA RIBA

carrer Baluard, 40

Emplaçada a la façana lateral de l'edifici que recau sobre la plaça Poeta Joan Boscà, a uns dos metres d'alçada, hi ha col·locada una talla d'un mascaró de proa. La figura va sobreviure a l'incendi que va cremar l'embarcació a la qual estava fixada a mitjans del segle XIX. El boter Francesc Bonjoch va comprar el vaixell per desballestar-lo i aprofitar-ne la fusta, i va col·locar el mascaró com a reclam publicitari pel seu negoci, situat al desaparegut Moll de la Riba.

La talla es va fer popular entre els veïns, que el van anomenar 'el negre de la Riba' perquè s'interpretava com un negre guineà i estava ennegrit per les flames. Fins i tot va passar a formar part de l'imaginari infantil com una mena d'home del sac que se'ls enduria si no feien bondat.

Amb la reforma del moll, 'El negre de la Riba' va ser traslladat a diversos locals de la família del boter, fins que el 1934 es va cedir al Museu Marítim. El que trobem actualment al carrer Baluard n'és una reproducció; l'original ha estat restaurat i ha recuperat un aspecte similar al que tenia abans de l'incendi de l'embarcació.

L'ÀNGEL DE LA PLAÇA DE L'ÀNGEL

plaça de l'Àngel, 2

És una figura andrògina, sense ales, amb una estranya creu al davant i les faldilles lleugerament bufades. Té el braç esquerre estirat i amb el dit assenyala un miracle que va passar l'any 879 més o menys en aquest indret; es diu que durant el trasllat del cos de Santa Eulàlia des de Santa Maria del Mar fins a la catedral, va aparèixer un àngel.

Aquesta figura, col·locada sobre una piràmide de marbre, assenyala amb el dit una imatge de santa Eulàlia que des del 1456 era sobre l'arc que donava entrada a la Baixada de la Llibreteria. La figura original de bronze, realitzada el 1618 per l'artista Felip Ros, es troba al Museu d'Història de la Ciutat, ja que va ser substituïda el 1966 per una còpia feta per Àngel Ferrant.

EL BAIX RELLEU DEL GREMI DELS PELLAIRES

carrer Portal Nou, 2

És un baix relleu que representa un lleó en posició d'atac. Era el símbol del gremi dels pellaïres, agrupació de la qual es tenen notícies des del 1296 i que actualment ha desaparegut. La finca que havia ocupat el gremi donava a dos carrers, el del Portal Nou i el dels Petons. Fins fa pocs anys, des dels terrats de les cases veïnes es veien els bocois abandonats que havien fet servir els pellaïres per a adobar i tenyir les pells.

La peça de pedra s'ha col·locat sobre la porta d'un edifici de nova construcció, que té planta i quatre pisos. Per davant de la casa nova queden les bigues que aguantaven la porxada, que continua cap a la plaça de Sant Agustí Vell. Sota el baix relleu de pedra, l'Ajuntament hi va col·locar una placa amb la inscripció següent, que a referència a l'escut del gremi: "Que es conservà fins a l'any 1990 en les restes de la casa gremial del carrer dels Petons." La frase que hi ha a la placa està signada per Joan Amades i cal dir que aquest etnòleg i folklorista va morir el 1959, trenta anys abans de la construcció de la casa nova.

EL BAIX RELLEU DEL PROGRÉS

carrer Roger de Flor, 250

Baix relleu situat a sobre de la porta d'entrada dels números 250 i 252 del carrer Roger de Flor. L'edifici va ser construït als anys trenta per l'arquitecte Antoni Puig i Giralt i el baix relleu s'atribueix a l'escultor Joan Rebull, qui va col·laborar amb el mateix arquitecte a l'edifici de Via Laietana núm. 6.

Aquest baix relleu, que és de marbre, representa un vaixell i una torre metàl·lica que podria ser la de Sant Jaume del port de Barcelona. En un segon pla, es veu un zepelí, una grua també portuària, les siluetes d'un edifici, d'un cotxe i d'un telefèric. Tots aquests elements estan relacionats amb el port i amb les comunicacions, especialment amb les marítimes. El zepelí era, aquells anys, un element habitual al cel de Barcelona.

LA BOMBA DEL CARRER SÒCRATES

carrer Sòcrates, 2

És una bala de canó que va caure en aquesta cantonada el 22 de setembre de 1842 i va mig enderrocar l'edifici. Quan es va reconstruir, en un estil que ja evoca el modernisme, els paletes van incrustar a la cantonada de la casa nova el casc de la bomba. L'edifici, de planta i dos pisos i molt ben conservat, té relleus escultòrics al voltant de les obertures i uns esgrafiats sota la cornisa. Les baranes dels balcons són de forja. La botiga de la finca està ocupada per una cansaladeria i és entre les dues portes d'aquest establiment on està fixada la bomba.

Aquest projectil era un dels molts que van caure sobre Barcelona el fatídic 22 de setembre de 1842, quan el general Espartero va ordenar bombardejar la ciutat per reprimir la revolta que es covava des de 1840.

LA CANA DE SANTA LLÚCIA

carrer Santa Llúcia, 2 (façana de la capella de Santa Llúcia) / carrer del Bisbe

En aquesta cantonada veureu un bordó en una motllura vertical esculpida a la pedra de la façana de la capella romànica de Santa Llúcia. Es diu que servia de referent estàndard per mesurar: la cana destra equivalia a 12 pams. El Consell de Cent va fer esculpir aquesta unitat de mesura per tal que el comprador i el venedor poguessin comprovar i ajustar la mida dels productes que es venien per llargària. Segons l'historiador Duran i Sanpere, però, aquesta cana és simplement un ornament que es repeteix de forma simètrica a l'altra cantonada de la façana.

EL CIM DEL MONT TÀBER

carrer Paradís, 10

El Mont Tàber o mont del Miracle és un turó situat al barri Gòtic de Barcelona, a 16 metres sobre el nivell del mar, i que acollí el primer assentament romà de la nova Barcino, segons els documents medievals. Una roda de molí a terra, davant de la porta del número 10 del carrer del Paradís, assenyalava probablement el punt més alt de la Barcelona romana, que després es va convertir en un nucli habitat de manera permanent i que estava defensat, a partir del segle III, per una muralla. El seu reaprofitament respon al fet que antigament les moles velles i inservibles eren emprades per empedrar els carrers.

A l'interior de la casa, que des de 1876 és la seu del Centre Excursionista de Catalunya, es conserven quatre columnes del temple dedicat a August, vestigi de Barcino.

És difícil de percebre per les edificacions de la ciutat, però el pendent d'alguns carrers permet notar la diferència de cota entre la ciutat romana, situada sobre el turó, i els terrenys més baixos del voltant com ara la baixada de la Llibreteria, la baixada de Santa Eulàlia o les escales del pla de la Catedral.

Existeix una llegenda, també romana, segons la qual Barcelona va ser fundada per Hèrcules en aquest indret.

L'ESGRAFIAT D'ENERGIA ELÈCTRICA DE CATALUNYA

carrer Tallers, 43

Aquí les aparences enganyen: més que un esgrafiat sembla un baix relleu. I darrere de la modèstia de la inscripció hi ha un fragment de la història de l'electrificació a Catalunya. L'esgrafiat, molt senzill, de lletres blanques i envoltades per una orla també blanca, és situat a una alçada de cinc metres sobre el nivell del sòl. L'edifici va ser propietat de la societat Energia Elèctrica de Catalunya (EEC), una empresa que es va constituir el 18 de novembre de 1911. Actualment, la instal·lació d'un fanal dificulta la seva visibilitat.

EL FORAT DEL TORN DELS ORFES

carrer de les Ramelleres, 17

Antigament, aquí hi havia un hospici per a nens orfes o abandonats, la Casa de la Misericòrdia, fundada el 1583. A la façana de l'edifici hi ha l'anomenat forat del torn dels orfes. Es tracta d'un cercol de fusta encastat a la paret del carrer que va estar en funcionament fins al 1931; qui volia deixar-hi un nadó de forma anònima només havia de col·locar-lo a la part de fora del torn i fer girar la roda, i així el nadó quedava dins l'hospici. L'esclletxa que hi ha a l'esquerra servia per deixar-hi almoines.

LA MÀ DE LA BARCELONETA

carrer Sant Carles, 35

No hem trobat cap historiador ni cap veí que expliqui el significat d'aquest baix relleu. Podria ser un divertiment del picapedrer o bé una pedra aprofitada d'una construcció anterior. Està esculpida a uns dos metres i mig de terra, al pilar de la cantonada d'una casa que té façanes als carrers de Sant Carles i Sòria. Al costat de la mà, que mira cap avall, hi ha dos triangles que assenyalen direccions oposades.

La casa, que és del 1875, té planta i dos pisos i un tercer pis més enretirat que dóna al carrer de Sòria. Està edificada sobre una parcel·la doble i una variació tardana del model original de construccions barroques que van configurar la Barceloneta. Quan el febrer del 2001 es va rehabilitar la façana, els paletes van tenir molta cura a raspallar la pedra on hi ha esculpida la mà.

LA MAGRANA DEL CARRER DE LA GRANADA DEL PENEDÈS

carrer de la Granada del Penedès, 12

Magrana o bomba. De fet és una bola de ferro decorada, rematada amb un estel també metàl·lic. La versió més estesa i més creïble és que es tracta d'una magrana i que fa referència al nom del carrer. Però també hi ha una altra versió segons la qual la bola representa una bomba. Està fixada a la façana, en l'àmbit del ressalt de la cornisa, amb un suport de ferro d'un metre de llarg. Els qui diuen que aquest element és una bomba ho relacionen amb les primeres lluites dels socialistes utòpics i dels anarquistes de mitjan segle XIX.

És més probable que vulgui representar una magrana i que tingui relació amb el topònim de la zona. Aquest indret està documentat com la Granada des de l'any 991. Alguns segles després la zona va formar part de la vila de Gràcia i la Granada va continuar essent el seu nom fins i tot després de l'annexió amb Barcelona.

El solar on ara hi ha l'edifici de la magrana va estar ocupat durant cent anys per la fàbrica tèxtil Miquel Matas (1851-1943), especialitzada en teixits elàstics. L'edifici actual, que és del final del segle XIX, el va aixecar aquesta empresa, que va arribar a tenir tanta importància a la vila que el carrer es coneixia més com a Can Matas que amb el seu nom oficial.

LA METRALLA DE SANT FELIP NERI

plaça de Sant Felip Neri

Al viuant del país o al turista de fora segur que li semblaran estranyes les erosions que presenta la façana de l'església de Sant Felip Neri. A la pedra de la façana exterior de l'església barroca podem veure-hi uns forats. No és cap mal de la pedra i tampoc no són el resultat d'afusellaments. Les marques són les cicatrius de la metralla, el testimoni del bombardeig que va patir la ciutat el 30 de gener de 1938, un dels pitjors bombardeigs de la Guerra Civil. Dues bombes llançades pels avions feixistes italians, aliats de Franco, van caure a la plaça. Van destruir tres cases senceres i van matar 42 persones, 23 d'elles infants.

EL MURAL DE MONTBAU

carrer Clara Ayats, 10

Al mural, situat a l'angle superior esquerra de la paret mitgera, hi predominen el gris, vermell i groc, i recorda vagament l'estil mironià.

El barri de Montbau havia de ser, segons el projecte inicial del Patronat Municipal de l'Habitatge, una operació de prestigi, un polígon modèlic, amb equipaments, ordenat, amb poca densitat. Però es van vendre els terrenys i es va autoritzar un augment d'edificabilitat, fet pel qual es va acabar construint el doble del que s'havia previst i gairebé es va doblar la densitat inicial. El bloc on hi ha aquest mural correspon a la segona fase del polígon, la que es va acabar el 1964, i la darrera rehabilitació es va fer el 1999.

EL MURAL DEL CARRER DE L'AURORA

carrer de l'Aurora, 11

A cinquanta metres escassos de la rambla del Raval hi ha aquest espectacular mural d'Eduard Arranz-Bravo i Rafael Barolozzi que ocupa tota la façana de l'edifici.

El mural es va pintar el 1978 per iniciativa del fotògraf Albert Ripoll, conegut en els mitjans professionals pel seu cognom matern, Guspí. Consta de dinou plafons on hi ha representats setanta-vuit fotògrafs de diverses nacionalitats i èpoques, com Man Ray, R. Capa i A. Centelles.

Aquest edifici havia estat la seu del Centre Internacional de Fotografia de Barcelona i de la Unió Professional d'Informadors Gràfics, que ara són integrats dins del Col·legi de Periodistes de Barcelona. Actualment els baixos són ocupats per l'Auditori de la Societat Coral La Barcarola.

EL PANOTS DE LA CIUTAT

Per tota la ciutat

El 1916 l'empresa F. Escofet i Cia, va guanyar un concurs de l'Ajuntament de Barcelona per a subministrar panots per a pavimentar les voravies de la ciutat. Des d'aleshores els models més utilitzats són cinc: el de la flor, el de les quatre rodones, el de les pastilles de xocolata, el de les circumferències concèntriques i el que té un rombe envoltat per quatre cercles. Tots tenen el mateix format: 20 per 20 centímetres i 4 cm de gruix.

A partir del 1950, la casa Escofet va introduir el vibrado. Des del 1968 el passeig central de la Rambla és pavimentat amb aquest material. Amb una variant del vibrado, el vibrazoli, es va pavimentar el 1992 la plaça de l'Anella Olímpica de Montjuïc.

El grafista Enric Satué va utilitzar el panot per a confegir una cara femenina per al cartell de la campanya "Barcelona posa't guapa". El paviment està format per ciment, sorra i aigua. També se'l coneix com a paviment hidràulic, una tècnica que la casa Escofet va importar al final del segle XIX. És un material barat i fàcil de netejar. Però sobretot és antilliscant, fins i tot quan és moll, s'adapta molt bé als desnivells i com que les peces són relativament petites és fàcil de substituir quan s'ha d'obrir el carrer per fer reparacions.

LES PLAQUES QUE RECORDEN CASES DE BANYS

carrer Arc del Teatre, 9 / carrer Banys nous, 17

Les cases de banys van ser un servei de primera necessitat i van funcionar a Barcelona fins als anys noranta del segle XX. L'última casa de banys privada va tancar el desembre del 1989 i els banys municipals que hi havia al subsòl de la plaça d'Urquinaona van abaixar la persiana dos anys més tard. No és estrany, doncs, que essent un servei tan necessari com plaent quedin a la ciutat algunes plaques que recorden encara l'existència d'aquests establiments. Es tracta de plaques metàl·liques fixades amb quatre claus que simulen mans, fixades a les façanes de les cases.

La més notable és la placa que hi ha al carrer de l'Arc del Teatre. La placa està fixada a la façana d'una casa rehabilitada i al costat del passatge de Lluís Cuxet. La inscripció diu "Casa de Baños año 1814".

La placa de ceràmica del carrer dels Banys Nous és just on acaba la baixada de Santa Eulàlia. Representa una escena de banys de l'època dels romans i recorda l'establiment que hi va haver en aquest indret fins al final del segle XVIII. Però la placa és molt més recent. Quan l'establiment va tancar, el marbre de les seves instal·lacions es va fer servir per a construir l'església de Betlem de la Rambla.

EL TERMÒMETRE DE CAN COTTET

avinguda del Portal de l'Àngel, 40

L'òptic Roland Cottet va fer col·locar aquest termòmetre el 1956 a la façana de la seva botiga. El termòmetre pesa 2 tones i fa 22 metres de longitud, i marca des de -5°C fins a +40°C.

Per muntar aquest element van caldre cinc-cents setanta metres de tub de neó, i funciona amb un sensor que està instal·lat a l'ombra. A sota el termòmetre, a la planta baixa, hi ha una vitrina que conté una petita estació meteorològica amb un altre termòmetre, un higròmetre i un baròmetre.

El 1998 es van rehabilitar la façana i el termòmetre, que sempre s'ha conservat en molt bon estat. Fa uns anys l'Ajuntament de Barcelona el va declarar "d'interès social".

ELS JARDINETS D'EN CARLES SOLER

carrer de Vayreda, 32

L'obra ocupa al voltant d'un centenar de metres d'un talús sense urbanitzar, marcant el límit entre el barri i la muntanya. Mitjançant centenars de pedres reciclades i morter, s'obtenen arcs sinuosos, cavitats, muris i figures que donen personalitat a aquesta zona remota de la ciutat.

Entre els anys 1993 i 1996, Carles Soler, veí de Montbau, va anar construint a estones lliures aquest mur i aquestes escultures, que formen part de la memòria col·lectiva del barri de Montbau.

L'any 2010 l'Institut Municipal del Paisatge Urbà va consolidar els murets, va reparar les escultures conservant-ne la forma i els colors originals, i va plantar-hi jardineres per recuperar i embellir aquest petit paisatge. La intervenció va servir també per donar als jardinetes el nom del seu autor.

EL FANAL DE LA BIBLIOTECA ARÚS

passeig de Sant Joan, 26

És un dels fanals de forja i vidre més bonics de la ciutat i és el reclam d'una institució tan poc coneguda com important per a Barcelona com és la Biblioteca Arús. Aquesta va ser la primera biblioteca pública, que des dels seus inicis ha estat especialitzada en llibres sobre el moviment obrer, l'anarquisme i la francmaçoneria. Actualment aplega uns setanta mil volums. No us quedeu amb el fanal, tot i que és molt bonic. Entreu el vestíbul, admireu la figura de la Llibertat que dóna llum al món mentre presideix l'escala i feu una visita, encara que sigui ràpida, a les sales de la biblioteca.

LES TEIERES

plaça del Rei / plaça Santa Maria del Mar

Les teies resinoses eren el combustible que utilitzaven els fanals medievals - les teieres - per a fer llum. Els actuals són una recreació moderna tot i que ja deuen tenir un segle. Una variant d'aquestes teieres són les torxes que s'adossaven a les façanes col·locades a dins de suports de ferro. Teies i torxes desprenien constantment espurnes i cendra i la majoria de les ciutats medievals tenen parets fumades per aquesta causa. Segons els historiadors, els fanals medievals només s'encenien en dates assenyalades o en grans festes.

Barcelona va incorporar l'enllumenat amb llums d'oli el 1725 i just un segle i un dia després va començar a instal·lar el gas. L'any 1882 es van fer les primeres proves amb fanals elèctrics al passeig de Colom. Durant l'Exposició Universal del 1888 es van enllumenar amb la nova energia, i de manera temporal, els punts més centrals de la ciutat.

PI CENTENARI DE LA TRAVESSERA DE LES CORTS

travessera de les Corts, 275

Segons el catàleg de l'Institut Municipal de Parc i Jardins, aquest és "un dels comptadíssims arbres monumentals urbans, situat - i històricament respectat - al bell mig de la calçada, avui urbanitzada al seu entorn". És un 'pinus pinea', d'uns cent anys, en català pi pinyoner, fa 14 metres d'alt, 2,30 metres de volt de canó a 1,5 metres de terra i amb una capçada de 14 metres. Aquest arbre formava part de la finca Can Gasparó. El 1926 Antoni Cuyàs, conseller de l'Ajuntament de Barcelona i propietari d'aquest mas i d'altres finques de les Corts, va cedir la masia i els jardins que l'envoltaven per a edificar l'escola Duran i Bas.

El més sorprenent és que s'hagi respectat l'arbre en el lloc on era. En alinear i ampliar la Travessera es va tenir en compte el valor paisatgístic i històric d'aquest exemplar i es va construir una mitjana mínima que, a més de protegir el pi i una palmera també important, serveix per a segregat un únic carril de circulació que ara va en sentit contrari a la resta del trànsit de la travessera i que condueix els cotxes fins al carrer de Numància. A la mitjana s'han plantat arbres.

L'ALZINA VERDAGUER DEL PASSEIG DE GRÀCIA

passeig de Gràcia, 103

El poeta Jacint Verdaguer va escriure “L'alzina del passeig de Gràcia” dedicat a un dels arbres que hi havia al passeig, davant del Palau Robert. L'escriptor explica com una alzina havia quedat atrapada dins la creixent xarxa urbana de la ciutat. L'alzina que hi podem veure ara, en homenatge al poeta, és la que substitueix la que ell havia conegut, que es va talar l'any 1908.

Es pretén ressaltar la presència de l'alzina amb una proposta de monumentalització de l'entorn urbà consistent en la materialització de l'ombra d'una alzina de gran port sobre el paviment, actuant com a reclam de l'atenció dels vianants, la qual cosa s'aconsegueix només substituint les peces hexagonals de color gris-verdós actual del panot Gaudí per unes noves rajoles de color negre fum.

A l'entorn estricte de l'alzina es preveu un gran escocell, també de forma hexagonal i d'acer inoxidable amb una cobertura parcial de lloses de pedra de granit negre sud-africà així com un text extracte de l'oda gravat en sot-relleu a la pedra.

ABREUADORS

carrer Vilà i Vilà, 77 i carrer Consell de Cent, 40 i carrer Cucurulla, 6

Aquests són alguns dels nombrosos abeuradors que hi havia a Barcelona al segle XIX destinats als animals de càrrega que tiraven dels carros i feien el transport per l'interior de la ciutat.

Habitualment es trobaven davant de fondes que allotjaven els viatgers que entraven i sortien de la ciutat abans que es popularitzessin els cotxes. Mentre els homes s'aturaven a les tavernes a fer la "barreja", els cavalls descansaven i es refrescaven als abeuradors que aquests establiments posaven a disposició de la clientela.

N'hi havia a tot Barcelona, però sobretot als voltants del port, del Born i del barri de Poble Nou. En aquestes dues barriades es van concentrar durant molts anys els ordinaris o recaders, que a poc a poc van anar substituint el transport de sang per vehicles de motor. Els últims carreters que quedaven al Poble Nou van vendre els seus cavalls el 1962.

L'abeurador més antic és el del carrer Cucurulla, al Barri Gòtic. Va servir als cavalls que s'hostatjaven al proper Hostal del Vallès i els de les diligències que sortien de la ciutat per la Pl. Santa Anna. Actualment es pot veure que la construcció de pedra serveix com a base de les jardineres. Al costat es troba la font de Santa Anna, construïda el 1356, que també és la més antiga de Barcelona.

ABREUADORS

L'abreuador del carrer Vilà i Vilà és de pedra porosa i encara s'hi poden apreciar unes motllures. Fa un metre i mig de llarg per seixanta centímetres d'ample. Té dues piques i sobreeixidor, i l'interior es va folrar fa uns quants anys amb rajola vidriada de color blau.

Es troba a la voravia davant del restaurant 'El Abrevadero', que ocupa el local d'una antiga fonda. La seva localització respon al fet que aquest carrer era un dels de més trànsits pels transportistes que es dirigien al port.

LA BÀSCULA DEL REGULADOR

mercat de la Boqueria

Veure com es pesen els vianants al vestíbul de la joieria Bagués de la Rambla, coneguda popularment com El Regulador, és un dels millors espectacles que ofereix el barri. Aquesta joieria la va fundar Joan Boix el 1890. El 1948 la van comprar els germans Narcís i Amadeu Bagués, que van fer remodelar i ampliar el vestíbul que dóna accés a l'escala de veïns i, com que hi havia espai, van tenir la pensada d'instal·lar-hi una bàscula. Rere la reconversió de la joieria Bagues en un hotel, la bàscula va ser restaurada i traslladada al mercat de la Boqueria l'any 2009.

LA BÚSTIA DE LA CASA DE L'ARDIACA

carrer Santa Llúcia, 1

Un dels molts elements interessants que té la casa de l'Ardiaca, que data del segle XII, és aquesta curiosa bústia de marbre decorada amb animalets al voltant de la qual la imaginació popular ha creat diverses històries. Totes les obertures d'aquesta època pertanyen al gòtic flamíger i els detalls escultòrics tenen influència del Renaixement italià. Es pot apreciar la restauració de diferents elements pel canvi de material.

La interpretació més generalitzada és que la tortuga i els falciots que decoren la bústia són una al·legoria del funcionament del correu, que es debat eternament entre la rapidesa que voldrien els usuaris i la lentitud dels qui han de fer de missatgers. L'altra versió amb més rigor històric, relaciona els relleus de la bústia amb l'ofici que varen tenir els llogaters que ocuparen la casa des del 1895 fins al 1921. Ardiaca va ser seu del Col·legi d'Advocats de Barcelona i la Junta va encarregar la rehabilitació a Lluís Domènech i Montaner que el 1902 va dissenyar la bústia. Podria ser, que l'arquitecte modernista hi hagués volgut representar la feina dels lletrats. En la bústia apareix un escut, una espasa i les balances de la justícia; les orenetes podrien ser símbol de la rapidesa que els litigants voldrien per als seus plets; les fulles d'heura serien els entrebancs burocràtics que retarden la resolució dels casos i la tortuga, la representació de la lentitud dels jutges a sentenciar els plets.

EL CAIXÓ D'ALMOÏNES

carrer d'Elisabets, 24

És un caixó d'almoines de fusta i metall, afixat a la porta d'entrada de la qual va ser la capella d'un hospici i des del 1998 és una de les seus del Centre d'Informació i Documentació Internacional de Barcelona (CIDOB). La caixeta porta la inscripció següent: "Caritat per als pobres de l'Hospital de Nostra Senyora dels Infants Orfes. Any 1785" i té un baix relleu en forma de creu de Malta. La institució, però, sembla que va ser fundada quatre-cents anys abans, el 1370, per Guillem Pou. El calaix era col·locat a la porta de la capella de la institució.

A la part de l'edifici que dóna a la plaça dels Àngels hi havia les sales de l'hospici per a nens i nenes de set a dotze anys. L'edifici va ser restaurat per l'arquitecte Pau Granados per encàrrec de la Diputació i el CIDOB. Ara les dependències de l'antic asil, profundament remodelades, estan ocupades per l'Escola Vedruna dels Àngels, que dirigeixen les monges carmelitanes de la Caritat.

LA PREMSA DE VI DE LA PLAÇA D'EN XANDRÍ

plaça d'en Xandri

El que s'ha convertit en monument és una part d'una enorme premsa de vi del segle XVIII que pertanyia a Can Xandri, una masia de Sant Andreu que conreava vinyes i que ha donat nom a la plaça. Can Xandri era una masia que va resultar de la transformació de tres cases en una, duta a terme entre els anys 1876 i 1879 per Francesc Bogunyà, membre d'una família establerta a Sant Andreu de Palomar des del segle XIV. L'activitat de la masia es basava en l'agricultura, més tard Salvador Bogunyà va afegir-hi també un negoci de transport de mercaderies anomenat galeres, que eren uns carros de grans dimensions tirats per mules.

LES TRETZE OQUES DE LA CATEDRAL

claustre de la Catedral de Barcelona

Cada 12 de febrer, Barcelona commemora el martiri que santa Eulàlia, una de les patrones de la ciutat, va patir a la Barcino romana del segle IV per ordre del governador romà Dacià. I en honor seu des de fa molts anys hi resideixen tretze oques al claustre de la catedral de Barcelona. De fet, les oques són l'últim vestigi del petit parc zoològic que acollia el claustre, que va ser construït entre el 1350 i el 1448, i que segons Cirici Pellicer és un dels llocs més bonics de la ciutat. Segons el costum popular, la noia, de tretze anys, va patir tretze martiris i va ser crucificada per professar el cristianisme. Les tretze oques simbolitzen l'edat i els martiris que va patir Eulàlia, i la blancor de les aus representa la seva puresa virginal.

EL RELLOTGE DE GOVERNACIÓ

via Laietana, 69

Del parc de rellotges públics de la ciutat, aquest és probablement un dels més bonics. Amb dos metres de diàmetre, aquesta figura és de formigó, quars i carbonarum i recorda l'estil d'art decó. Els números estan pintats de color daurat sobre un fons gris, marcant les hores i els minuts amb llums. Al mig hi ha l'escut de Barcelona i la silueta d'un cap amb un casc alat, símbol del déu Hermes (Mercuri).

Es va acabar de construir el 1935 el rellotger Juan Cabrerizo, que el va fer per encàrrec de la Banca Rosés. Cal recordar que en aquells anys no tothom tenia rellotge i per tant els que hi havia al carrer eren molt mirats i es consideraven un bon reclam publicitari. El següent llogater de la finca, després de la guerra civil, va ser Banc Condal, que va deixar el rellotge en desús. Expliquen que la cambra on hi havia la maquinària es va tapiar amb un mur. El rellotge va tornar a funcionar quan el Departament de Governació de la Generalitat es va traslladar a aquest edifici. Es va localitzar un fill de l'artesà rellotger i juntament amb la col·laboració de J. Pagerol, van rehabilitar-ne la maquinària. Una inscripció a la vorera recorda que, la restauració, la va encarregar aquesta Conselleria el 1988.

EL RELLOTGE DEL BANCO BILBAO VIZCAYA ARGENTARIA

plaça Catalunya, 5

L'empresa Roura, que va dur a terme la seva instal·lació, assegura que el rellotge va començar a funcionar el 1969. En canvi, l'oficina de premsa del BBVA afirma que es va inaugurar l'abril del 1971 per tal de commemorar els cinquanta anys de l'entitat a la ciutat de Barcelona. L'edifici del Banco Bilbao Vizcaya Argentaria és obra de l'arquitecte Pedro Candoya i es va inaugurar el 1952.

El rellotge té un pes que arriba gairebé a les dues tones, fa 4,7 metres de diàmetre i quasi un metre d'ample. És per això que la seva instal·lació no va ser fàcil, però ha arribat a suportar vents de més de cent quilòmetres per hora. És giratori i en una de les cares assenyalava les hores amb números romans i en l'altre hi ha el logotip de l'entitat bancària, que al vespre s'il·lumina.

Les busques que marquen les hores fan dos metres i les dels minuts, dos metres seixanta centímetres. El rellotge que veuen els vianants és només una carcassa dins de la qual hi ha un motor que fa moure les enormes busques. El rellotge de debò és dins de l'edifici i transmet els senyals horaris a la carcassa exterior a través del corrent elèctric.

Des de la seva inauguració, la renovació del rellotge ha estat constant i en sis ocasions s'ha substituït la maquinària i s'hi han introduït nous elements tecnològics. Per les festes de la Mercè del 1983 se li va incorporar un carilló, i des del 1985 rep els senyals horaris via satèl·lit.

EL RELLOTGE SIFÓ

avinguda de Roma, 105

L'amo de la fàbrica de sifons A. Puértolas va decidir construir aquest rellotge l'any 1960 com a reclam per distingir-se de la competència. El rellotge està instal·lat a la façana de l'edifici i representa un sifó com els que abans eren populars a Barcelona, però aquest és de ciment i fa el doble que un de debò. El sifó, pintat de color blau i marró, està molt ben conservat i s'hi pot apreciar la marca de l'empresa a la part de dalt de l'ampolla.

Puértolas es va fundar el 1894 i va ocupar els baixos de l'edifici per fabricar i emmagatzemar els envasos d'aquesta beguda carbònica, considerada digestiva i molt popular sobretot durant la primera meitat del segle XX. Era la competència directa de la gasosa, però mentre que aquesta es continua consumint, el sifó pràcticament ha desaparegut. El 1948 hi havia a Barcelona seixanta-vuit fàbriques de sifons que van anar desapareixent a partir de la dècada dels anys cinquanta. Ara, la planta baixa d'aquest edifici l'ocupa un taller de cotxes.

El rellotge va ser restaurat el 2005 i el 2013 es va canviar l'esfera de metacrilat i les agulles del rellotge.

EL RELLOTGE DE LLUMS

carrer de Rocafort, 2 i carrer Via Laietana, 69

El rellotge del carrer Rocafort es va instal·lar l'any 1929 amb motiu de l'Exposició Internacional de Barcelona. El rellotge, creat per Juan Cabrerizo amb pedra artificial, ferramenta de llautó i discs de vidre glaçat, marca les hores i els minuts amb llums. Al centre hi ha unes ales daurades que representen el déu Hermes.

Encastat al paviment de la vorera, davant el que havia estat la Banca Rosés, hi ha l'altre rellotge de llums. El va encarregar el Sr. Rosés al rellotger Juan Cabrerizo el novembre del 1935, per celebrar l'entrada del nou any.

El 2005 l'Institut Municipal del Paisatge Urbà va fer-ne una còpia idèntica per tal de recuperar aquest petit paisatge.

L'ANUNCI DEL CALLICIDA SALES GRAS

plaça de la Vila de Gràcia, 4

Aquest cartell és un bon exemple d'arqueologia publicitària i en concret de la publicitat que feien les farmàcies dels específics que elaboraven. Sembla que el dibuix és del començament de la dècada del 1920. Originàriament era en català, però van obligar a traduir-lo després de la guerra civil.

El plafó porta una llegenda ben pràctica: "Quitan el dolor y la inflamación y el cansancio de los pies". A la part de baix del rètol hi figura el preu del producte, que s'oferia amb tres tarifes: el que servia per a dos banys, costava 5 pessetes; el de cinc banys, 12 pessetes, i el deu banys, 20 pessetes.

Des de mitjan segle XIX aquesta botiga de la plaça ha estat ocupada per una farmàcia. El primer titular va ser el farmacèutic Albet. El 1922 va passar a mans de Joan Gras, que va començar a elaborar el producte al laboratori de la rebotiga, com feien la majoria de les farmàcies abans de l'aparició massiva dels específics industrials, que es van introduir al mercat a partir dels anys cinquanta. Malgrat la invasió de les grans multinacionals, els Gras, pare i fill, van continuar fent el seu callicida fins a la meitat dels anys setanta.

ELS TRES ANUNCIS D'ALCOHOLES ANTICH

ronda de Sant Pau, 32

Aquests cartells són molt evocadors, tant, que si el vianant tanca els ulls, pot ser que fins i tot sentirà encara la flaire de les bótes de vi. És estrany que es conservin tants anys després de perdre la seva funció de reclam publicitari, ja que l'antiga casa Alcoholes Antich va abandonar l'edifici durant la dècada dels anys cinquanta.

L'edifici era la seu de l'empresa i els murals anuncien licors populars de l'època. Els dos murals de la façana semblen anteriors al de la mitgera, però tots tres són difícils de datar. Els cartells de la façana són de tessel·les vidrades, i anuncien anisats, vins generosos, alcohols, conyac i licors, mentre que el de la mitgera del carrer de la Lleialtat està fet de ceràmica vidrada, i anuncia anís, rom, conyac i licors d'Alcoholes Antich.

EL RÈTOL D'HISENDA DEL CARRER D'AVINYÓ

carrer Avinyó, 15

Aquest rètol de ferro forjat d'uns dos metres de llarg, escrit en castellà, i amb moltes garlandes i serrells, és un senyal enganyós perquè indica unes oficines que estan tancades des del 1998.

L'edifici va ser propietat de la companyia Telefònica d'Espanya fins després de la guerra civil, el 1945, quan va passar a mans de l'Ajuntament. Es va habilitar per a les oficines d'hisenda municipal i s'hi va col·locar aquest rètol en bandera, la llegenda del qual diu: "Ayuntamiento de Barcelona. Sección de Hacienda".

Les dependències de la hisenda municipal de cara al públic es van anar concentrant en un edifici del Port Olímpic, però el cartell es va mantenir i s'ha convertit en un dels més imposants de tot Ciutat Vella.

EL RÈTOL DEL CONSERVATORI FEMENÍ

carrer del Montseny, 2

Pintat sobre la façana de la finca que fa cantonada amb Gran de Gràcia i el carrer del Montseny, en la primera planta, hi ha el rètol del que havia estat el Conservatori Femení. Va començar a funcionar el 1913 i s'hi impartien classes de solfeig, harmonia, cant, violí, violoncel, arpa, guitarra, mandolina, rítmica i idiomes. Des del 1984 el rètol es troba en català, tot i que el 1936 amb motiu de la Guerra Civil es va repintar i escriure en castellà.

EL GRAFITTI D'EN MIQUEL PEDROLA

carrer de Sant Miquel, 45

El 1937 els veïns van rebatejar el carrer de Sant Miquel en homenatge a un milicià del POUM que va morir l'any 1936 durant la Guerra Civil, Miquel Pedrola. La dictadura va intentar esborrar aquest gest reivindicatiu sota capes de pintura, però gràcies als veïns s'ha pogut mantenir, recuperar i documentar aquest petit paisatge.

EL RÈTOL DEL PASSATGE DE LA BANCA

passatge de la Barca

Sobre una de les façanes del passatge de la banca trobem, ja mig esborrat, un anunci pintat sobre el mateix acabat amb la frase: "Prohibido ensuciar-se en este pasaje bajo la multa de 3 a 5 pts".

ELS CARTELLS DE CANONGE

plaça Reial, 18 i carrer del Pas de l'Ensenyança

L'amo d'aquest negoci combinava l'activitat d'enllustrador de sabates amb la pràctica de la màgia, fet pel qual va obtenir molta fama entre els veïns. A la ciutat queden dos murals que el recorden; en un hi apareix com a mag amb un conill que surt d'un barret de copa, i l'altre és un cartell situat on treballava i que l'anuncia com a enllustrador.

EL RÈTOL CASA MASSANA

carrer Ferran, 14

Aquesta finca fundada el 1835 per la família Massana, va ser, segons explica una llegenda local, la primera pastisseria que va posar una figureta de xocolata en forma de mico als pastissos de pasqua. D'arreu de Catalunya s'anava a la capital, en aquestes dates, per poder veure i comprar aquest animal de xocolata tan graciós. El rètol publicitari de la Casa Massana, inclòs al catàleg de petits paisatges, consta de quatre panells, dos a la façana del carrer Ferran, un a la cantonada i un altre a la façana lateral.

EL GRAFITTI DEL MILICIÀ DESCONEGUT

plaça Sant Josep Oriol, 8

Aquest grafit d'autor desconegut, que data de la guerra civil, va rebatejar la plaça Sant Josep Oriol per "plaça del milicià desconegut", en memòria a totes aquelles persones que van lluitar i morir per defensar els seus ideals. L'abril de 2017 va ser restaurat per Verónica Ramírez Calise, que va netejar, repintar i fixar la inscripció original.

